

İsak (İshak) Altabev (1900- 1962)

Demokrat Parti'nin XI. Dönem (1957-1960) Musevi İstanbul milletvekili, İstanbul Yahudi Cemaatinin önde gelen liderlerinden, tüccar, iş adamı.

İsak Altabev, orta tahsilini Fransızca olarak İstanbul'da, yüksek tahsilini Berlin Üniversitesinde tamamlamış ve üniversiteden mezun olduktan sonra Ticaret ve Sanayi Bankası, Deutsche Orient Bank Berlin Merkezi ve İstanbul Şubesi memurluğu, İstanbul G. ve A. Baker Firması İthalat Şubesi müdürlüğü, Koç Ticaret AŞ ortağı ve İdare Meclisi üyeliği, tüccar, sanayici, dünyanın en eski uluslararası Yahudi örgütü olarak bilinen B'nai B'rith'in Türkiye şubesi olan Fakirleri Koruma Cemiyeti ve Hahambaşılık Hayır Komisyonu başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. 1938'de Koç Ticaret AŞ'yi kuran ortaklardan birisi olup, milletvekilliğine kadar bu grubun kurmay kadrosunda yer almıştır. 1923 yılından itibaren Avrupa'yı dolaşmış, iki defa da Amerika'yı ziyaret etmiştir.

Aile efradından yedi kişiyi Nazi imha kamplarında *Auschwitz (Anşulus)* kaybeden Altabev, Yahudi Cemaatinin faaliyetlerine ve toplumsal problemlerine duyarlı olmuş, Hahambaşılık Hayır Komisyonu başkanı olarak Neve Şalom Sinagogunun yapımına katkı sağlamıştır. Ayrıca Romanya'nın Köstence Limanından hareket ederek Filistin'e geçmek isteyen Yahudi göçmenleri taşıyan ve 15 Aralık 1941 günü İstanbul'da arıza nedeniyle demirleyen *Struma* gemisine yardım sağlayan komitenin kurucuları arasında yer almıştır.

İsak Altabev, milletvekilliğine kadar hiçbir siyasi partiye üye olmamıştır. 27 Mayıs sonrası Yüksek Adalet Divanına avukatlarının verdiği savunmada onun, Musevi Cemaatinin sevilen üyelerinden birisi olduğu için 1957 seçimlerinde arzusu dışında, Demokrat Parti'den aday gösterildiği belirtilmiştir. Yani onun sempati duyduğu için değil, Cemaatinin kararı bu doğrultuda olduğundan inisiyatif dışında Demokrat Parti'den İstanbul milletvekili olduğu savunulmuştur. Fakat Altabev'in Demokrat Parti'ye sempati duyduğu 1954 seçimleri öncesinde yaptığı açıklamalardan anlaşılmaktadır. Hatta 6-7 Eylül Olaylarına rağmen Demokrat Parti'ye desteğini sürdürmüştür. Gerçekte 1957 seçimleri yaklaşırken Başbakan Adnan Menderes, Ermeni, Rum ve Musevi cemaatlerinin dini liderlerinden milletvekilliği için isim önerileri istemiştir. Bunun sonucunda da İsak Altabev İstanbul'daki Hahambaşılığının önerisiyle Hahambaşılığın Genel Sekreteri Yusuf Salman (Jozeph Salmona) ile birlikte Demokrat Parti listesinden aday gösterilmiştir. 12 Ekim 1957 tarihli *İstanbul Ekspres* gazetesinde yayımlanan bir röportajında, DP'nin asırlarca erişilmesi imkânsız bir kalkınma yaptığını, milletvekilliği adaylığının bir iftihar vesilesi olduğunu, DP sayesinde ekalliyetler diye bir meselenin kalmadığını ve başlatılan işlerin tamamlanması için Demokrat Parti'nin mutlaka iktidarda kalması gerektiğini söylemiştir.

27 Ekim 1957 genel seçimlerinde aldığı 315.461 oyla İstanbul milletvekili seçilen İsak Altabev'in sicil numarası 2335'tir. 30 Ekim'de mazbatasını almış, 1 Kasım'da da Meclise katılmıştır. Aktif bir siyasetçi görüntüsü çizmeyen Altabev, Meclise birisi *5421 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 82.maddesinin 4.bendinin tadili*, diğeri *6802 sayılı Gelir Vergileri Kanunu'nun 29.maddesine bir fıkra eklenmesi hakkında* olmak üzere iki kanun teklifi vermiş, İktisat ile Sanayi Encümenlerinde üye olarak görev yapmıştır. Siyasetin gergin olduğu XI. Dönemde Mecliste ve Grupta söz alıp fikirlerini

beyan etmemiş, tartışmalardan uzak durmuştur. Parti içi bölünmelerde taraf olmamışsa da 90'lık takrir olarak anılan ve 24 Mayıs 1960 günü parti grubunu toplantıya çağırması için DP Grup Başkanı'na verilen 13 kayıt numaralı önergeye imza koyarak Meclisin tatil kararının aleyhinde oy kullanmıştır.

27 Mayıs 1960 müdahalesi sonrası 16 Temmuz günü hasta olarak dinlenmekte olduğu İstanbul'daki evinde yakalanarak tutuklanmış, hastalığı anlaşılınca da Kasımpaşa Askeri Deniz Hastanesine yatırılarak nezarete alınmıştır. Tam iyileşmeden buradan alınarak 10 Ağustos 1960 günü Yassıada'ya nakledilmiştir. DP Erzurum Milletvekili Rıfki Salim Burçak'ın verdiği bilgiye göre; Yassıada'ya en son getirilen kişi olan Altabev, adaya getirildikten sonra koğuşa gönderilmemiş, komutanlık dairesinin yanındaki odalardan birinde bir hafta kadar misafir edilmiştir. Altıncı koğuşa kalan İsak Altabev, diğer Yahudi Milletvekili Yusuf Salman'ın 28 Kasım 1960 günü kalp krizi geçirerek vefat etmesinden sonra Yassıada'da Cemaatinin tek temsilcisi olarak kalmıştır. Bu süreçte ise Yahudi Cemaati ve *Şalom* gazetesi, darbeyi desteklemiş hatta Hahambaşı ve yanındakiler, İstanbul'un yeni Askeri Valisi Refik Tulga'yı ziyaret ederek alyans bağışi kampanyasına katkı sağlamışlardır. Fakirleri Koruma Derneğinden de aktif destek göremeyen Altabev'in Yassıada'da çok yıprandığı uzaktan akrabası olan Bensiyon Pinto tarafından ifade edilmiştir. İsak Altabev, yakın dostlarından Eli Perahya ile Baruh Pinto ve diğer dostlarıyla mektuplaşarak Yassıada şartlarının üstesinden gelmeye çalışmıştır.

Yüksek Adalet Divanında Anayasa Davasında yargılanmış, ayrıca Yüksek Soruşturma Kurulunun yürüttüğü Haksız İktisap adı altında açılan davalarda servetine haciz ve tedbir kararı konulmuştur. Bilirkişi raporları doğrultusunda gayrimeşru birikimi olmadığına karar verilmiştir. Mahkeme kayıtlarına göre Yassıada'da Albert Razon, Ekrem Korkut, Hamdi Üge ve Doğan Kobay olmak üzere dört avukat tarafından müdafaa edilmiştir. Daha çok Ekrem Korkut duruşmalarda ona eşlik etmekle birlikte bazı oturumlara, Albert Razon ve Hamdi Üge veya birden çok avukatı aynı anda iştirak etmişlerdir. 8 Haziran 1961 Perşembe günü toplanan 16. oturumun saat 16.10'da açılan üçüncü celsesinde, mahkemede ilk ve tek sözlü savunmasını yapmıştır. Musevi Cemaatinden bir kişinin Demokrat Parti listesinde yer alması için yapılan müracaat üzerine Cemaat Reisi tarafından aday gösterildiğini, milletvekili seçilene kadar bir siyasi partiyle ilişkisi olmadığını, yardım işleriyle meşgul bulunduğunu, menfaat elde etmediğini hatta milletvekili seçildiğinde müşavir olarak görev yaptığı bankadan dahi ayrıldığını ve diktaya gidildiğine dair bir kanaati olmadığını söylemiştir. Tahkikat Komisyonunun kuruluşu ile 7468 sayılı Salahiyet Kanunu'nun kabulü zamanında sağlık sebepleriyle yurt dışında bulunduğunu ispatlamaya çalışmış, bu kanunların anayasaya uygunluğunu değerlendirebilecek hukuk bilgisine sahip olmadığını belirtmiştir. 1960 yılının Mayıs ayı ortalarında Türkiye'ye döndüğünde ise ülkede endişe verici bir siyasi buhranın var olduğunu görünce arkadaşlarıyla görüşmeler yaptığını ve hükümet değişikliği çözüm önerisiyle harekete geçilerek hazırlanan 90'lık takrire imza koyduğunu söylemiştir.

Başsavcı Altay Ömer Egesel'in iddianamesinde 206 numaralı sanık İsak Altabev'in murakabe görevini yerine getirmediği, anayasayı ihlal edici İç Tüzük Tadili gibi kanunlara oy verdiği gerekçesiyle 146/3 mucibince cezalandırılması istenmiştir. 7 Ağustos Pazartesi günü yapılan 49. celsede İsak Altabev'in 7 Ağustos 1961 tarihli dört sayfalık yazılı savunması, Ekrem Korkut tarafından mahkemeye sunulmuştur. Altabev, kendisine söz hakkı verildiğinde, avukatına iştirak ettiğini belirtmekle yetinmiş ve duruşmalarda tekrar söz almamıştır. Razon ve Korkut tarafından hazırlanarak 7 Ağustos 1961'de mahkemeye sunulan tek yazılı müdafaada, Altabev'in hayatı ve hayata karşı bakış açısına da zaman zaman atıfta bulunularak genellikle azınlık vatandaşların siyasi tartışmalardan ve çekişmelerden uzak kaldıkları, cemaatlerin siyasi partilerin isteklerine cevap vermeyi kendileri için yararlı gördükleri, müvekkillerinin siyasi tecrübesi olmadığı, Parlamento hayatına intibak etme konusunda sorunlar yaşadığı, Meclis içindeki

faaliyetlerden edindiği vicdani kanaate göre kararlar verdiği gibi vurgular yapılmıştır.

15 Eylül 1961'de kararlar verilmiş ve İsak Altabev'in, Anayasa'nın 146/3, 59. ve 173. maddeleri hükmünce suçlu olduğuna kanaat getirilmiştir. Oy çokluğuyla alınan (Divan üyelerinden Hıfzı Tüz, Abdullah Üner, Selman Yörük ve Başkan Salim Başol'un muhalefet şerhiyle) kararının gerekçesinde Tahkikat Komisyonu kurulması sırasında Mecliste bulunmamasının sonucu etkilemeyeceğine, oy verdiği yasalardan dolayı suçlu bulunduğu işaret edilmiştir. 4 yıl 2 ay ağır hapis cezası ile birlikte hayatının sonuna kadar tüm amme hizmetlerinden mahrum bırakılan Altabev'in, 1 yıl 4 ay 20 gün Kayseri'de Umumi Emniyet nezareti altında bulundurulmasına ve 152 lira maktu harcı ödemesine karar verilmiştir.

Kararın ardında İsak Altabev, Kayseri Cezaevine nakledilmiştir. Cezaevinde kaldığı süre içerisinde başta dışarıdaki işlerini havale ettiği İlya Perahya ve Baruh Pinto olmak üzere dostlarıyla mektuplaşmıştır. *500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi Arşivi*'nde bulunan mektupların tümü İlya Perahya'nın adresine gönderilmiştir. Çoğu vesayet, servet, beyanname, dava dosyaları işlemleriyle ilgilidir. Ona yardımcı olan dostlarına karşı minnettarlığını gösteren Altabev, 10 Kasım 1961 tarihli İlya Perahya'ya gönderdiği mektubunu "Sana epey külfet veriyorum. Bas baya teşekkür kelimeleri kullansam bir şey ifade etmez. Hislerimi bilirsin vesselam. Hoşçakal dostum..." sözleriyle sonlandırmıştır.

İsak Altabev, dostlarına yazdığı mektuplarda belirttiği üzere Kayseri Cezaevinde hem kendisini hem de arkadaşlarını geliştirici faaliyetler yapmıştır. Arkadaşlarına İngilizce, Fransızca, Almanca dersleri vermiş kendisi de Latince öğrenmeye başlamıştır. İlya Perahya'nın 5 Ocak 1962 tarihli mektubunda "İngilizce, Fransızca, Almanca ders verme girişimleriniz, kendi kendinize Latince öğrenmeniz, kadere karşı alınmış büyük bir zaferdir" sözleri, onun çabasını ortaya koymaktadır. Aslı Karanis ailesinde bulunan ve tamamına *Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri I* ile *Demokrat Parti Döneminde Türkiye Yahudileri ve Yassıada Mağduru Yahudi Milletvekilleri* adlı çalışmalarımızda yer verdiğimiz DP Trabzon Milletvekili Fikri Karanis'e yazdığı 8 Ekim 1961 tarihli mektubunda da Cezaevine uyum sağlama çabasını ve buradaki faaliyetlerini şöyle anlatmıştır: "Ranzamı tanzim ettim. Güzel raflarla döşedim. Yemek, dolaşmak, yatmak hususları oraya (Yassıada) nazaran çok iyi. Kitaplar, mecmualar geliyor. Latince ders kitapları celp ettim, lakin bilgimi ikmal edeceğim. Arkadaşlara lisan dersleri veriyorum. Yeni bir şiir serisi başladım. Hulasa siyasi bir mahkûmun kitaplarda okuduğumuz hayat usullerini tatbik ediyorum..."

Öte yandan İsak Altabev hapisanedeyken hesaplarının kontrolü ve işlerinin halledilmesi için eşi Mari Altabev, 1961 yılının Ekim ayında mahkemeye başvurmuştur. Bu müracaatın ardından İsak Altabev, dostu ve mali danışmanı İlya (Eli) Perahya'ya yazdığı mektuplarda; vesayet kâğıtlarını hazırladığını haber vermiş, Kayseri Cumhuriyet Savcılığının İstanbul'da ilgili Sulh Mahkemesine yazdığını 15 gün önce öğrendiğini bildirdikten sonra da muamelenin gecikmesinden endişe duyduğunu belirtmiştir. Mari Altabev'in vasi tayin edilmesinde bir sorun görülmemiştir. Fakat sağlık sorunları yaşayan İsak Altabev, Kayseri Cezaevinde beyin kanaması geçirmiştir. Kayseri Memleket Hastanesine nakledilmiş, burada da durumunda düzelme olmayınca 31 Ocak 1962'den itibaren 6 ay süreyle cezası ertelenerek serbest bırakılmıştır. Hastaneden verilen raporda, İsak Atabev'in durumunun hayati tehlike arz ettiği ve bu şartlarda Cezaevinde bulunmasının riskli olacağı belirtilmiştir. Ardından da 2 Şubat 1960 günü tahliye edilmiştir. Eşi Mari Altabev, Kayseri'ye gelmiş ve eşini alarak İstanbul'a götürmüştür. 5 Şubat 1962'de Pasteur Fransız Hastanesine kaldırılan İsak Altabev, burada tedavi altına alınmıştır. Fakat tedavisi sonuç vermemiş ve 6 Mart 1962'de saat 10'da vefat etmiştir. Altabev'in raporunda, beyin kanaması (*remolisman serebral*) nedeni ile öldüğü yazılıdır. Tahliye kararı ise o vefat ettikten sonra, 19 Şubat 1962'de kesinleşmiştir.

Ölümüyle ilgili Bensiyon Pinto “Cemaat lideriydi ve uzak akraba olmasına rağmen bayram geceleri genellikle bizde olurdu. Yassıada koşullarından dolayı çok hırpalandı. Kayseri’de hapis yattı, Kasımpaşa’ya geldi ve orada hayatını kaybetti. Bunun nasıl bir hukuk anlayışı olduğunu hala sorgularım...” derken; Halil İmre ise “Altabef’le bir koğuştta uzun zaman kaldım. Hapishanenin yaklaştııcı tarafları da vardı. Daha iyi tanıdım. İnsan ve insancı adamdı. Tacirden ziyade filozoftu” sözleriyle onu anlatmıştır. Ölüm haberi yurt dışındaki bazı basın organlarına da yansımış ve Amerika’da yayınlanan *Jewish Telegraphic Agency* haber ajansında İsak Altabev’in Yahudi toplumunun etkili liderlerden birisi olduğu belirtilmiştir.

Cenaze töreni, 7 Mart günü Neve Şalom Sinagogunda yapılmış ve ardından Ulus Sefarad Mezarlığına defnedilmiştir. Fransızca, İngilizce, İspanyolca, Almanca ve biraz da İtalyanca bilen İsak Altabev, Mari (Mary) Hanım ile evlenmiş, çiftin çocukları olmamıştır.

Zehra ASLAN

KAYNAKÇA

Arşiv

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Fon Kodları:

10.09/44.132.1.39

010.09/242.746.2.29

30.10/99.641.13.1

010.09/5.14.1

010.09/44.132.1

010.09/242.746.2.1.

10.09/44.132.1.1.

10.09/44.132.1.47

500.Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi Arşivi

İsak Altabev’in Kayseri Cezaevi’nden Dostu ve Mali Danışmanı İlya Perahya’ya yazdığı 28 Ekim 1961, 10 Kasım 1961, 22 Kasım 1961 tarihli mektuplar.

İlya Perahya tarafından İsak Altabev’e yazılan 5 Ocak 1962 tarihli mektup.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi (TBMM)

İsak Altabev, **Tercüme-i Hal**, TBMM, D XI, Sicil No: 2335.

TBMM Zabıt Ceridesi, C 6, B 26, 19 Ocak 1959.

Millet Meclisi Tutanakları, B 73, O 1, 25 Mart 1966.

Anayasayı İhlal Davası Zabıtları, C 1, O 2, 22 Mayıs 1961.

Karanis Ailesi Özel Arşivi

İsak Altabev'in Fikri Karanis'e yazdığı 8 Ekim 1961 tarihli mektup.

Sürelî yayınlar

Cumhuriyet, 22 Temmuz 1960.

GÜLERYÜZ, Naim, "Soy Adlarımız", **Şalom**, 16 Mayıs 2018.

GÜLERYÜZ, Naim, "Soy Adlarımız", **Şalom**, 4 Temmuz 2018.

İstanbul Ekspres, 12 Ekim 1957

Jewish Telegraphic Agency, July 27, 1960, p.3.

Jewish Telegraphic Agency, November 1, 1957.

Şalom, 7 Mart 1962.

The Detroit Jewish News, July 8, 1960, p.9.

Araştırma-İnceleme Eserler

ARSLAN, Zühtü, **Türk Parlamento Tarihi TBMM XI. Dönem (1957-1960)**, C III, N 156, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yay.

ARSLAN, Zehra, "6-7 Eylül Olaylarından Yassıada'ya... Cumhuriyet'in ilk 40 yılında Türkiye Yahudileri (2)", **Independent Türkçe**, 6 Eylül 2019, <https://www.indyturk.com/node/68161/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/6-7-eyl%C3%BCl-olaylar%C4%B1ndan-yass%C4%B1ada%E2%80%99ya-cumhuriyet%E2%80%99-ilk-40-y%C4%B1l%C4%B1nda-t%C3%BCrkiye>, Erişim Tarihi: 16 Şubat 2023.

ARSLAN, Zehra, "Örnek azınlık mı? Şüphe duyulan bir topluluk mu? Cumhuriyet'in ilk 40 yılında Türkiye Yahudileri (1)", **Independent Türkçe**, 27 Temmuz 2019, <https://www.indyturk.com/node/55486/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/%C3%B6rnek-az%C4%B1n%C4%B1k-m%C4%B1-%C5%9F%C3%BCphe-duyulan-bir-topluluk-mu-cumhuriyet%E2%80%99-ilk-40>, Erişim Tarihi: 16 Şubat 2023.

ARSLAN, Zehra, **Demokrat Parti Döneminde Türkiye Yahudileri ve YASSIADA MAĞDURU YAHUDİ MİLLETVEKİLLERİ (İshak Altabev-Yusuf Salman)**, Libra Kitap, İstanbul 2018.

ARSLAN, Zehra, **Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri I**, 2.baskı, Libra Yayınevi, İstanbul 2018.

BALİ, N. Rifat, **6-7 Eylül 1955 Olayları Tanıklar-Hatırlalar**, 12. Baskı, Libra Kitap, İstanbul 2015.

BALİ, N. Rifat, **Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Devletin Örnek Yurttaşları (1950-2003)**, Kitabevi, İstanbul 2009.

BALİ, N. Rifat, "The Slow Disappearance of Turkey's Jewish Community", **Changing Jewish Communities**, Number

63, January 6, 2011, <https://archive.jpr.org.uk/download?id=2583>, Erişim Tarihi: 19 şubat 2023.

BALİ, N. Rifat, **Model Citizens of the State The Jews of Turkey during the Multi-Party Period**, Fairleigh Dickinson University Press, U.K. 2012.

BURÇAK, Rifkİ Salim, **Yassıada ve Öncesi**, Çam Matbaası, İstanbul 1976.

ÇAKIRBAŞ, Ali, **Cumhuriyet Döneminde Gayrimüslim Milletvekilleri Ve Faaliyetleri (1923-1964)**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir 2017.

GÜLERYÜZ, Naim, **Toplumsa Yaşamda Türk Yahudileri**, Gözlem, 2.baskı, İstanbul 2015.

GÜRYAY, Tarık, **Bir İktidar Yargılanıyor**, Cem Yayınevi, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul 1971.

İMRE, Halil, **bir ömür üç kitap (çocukluğum, yoluma çıkan politika, 27 Mayıs 1960-27 Kasım 1964)**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1976.

OĞUR, Yıldırım, **Cumhuriyetin Beyaz Mağdurları**, Timaş, İstanbul 2013.

PİNTO, Bensiyon, **Anlatmazsam Olmazdı Geniş Toplumda Yahudi Olmak**, Derleyen, Tülay Gürler, 8. Baskı, Doğan Kitap, 2008.

Yüksek Adalet Divanı Kararları, Kabalıcı Yayınevi, I. baskı, İstanbul 2007.

Röportaj

SCHILD, Meri (Interviewer), "Moiz Isman", **Centropa**, Date of interview: July 2014.

Metin Görseli

TBMM Albümü (1920-2010), C 2, 2.baskı, GÖKÇE OFSET Matbaacılık Limited Şirketi, Ankara 2010.

21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/isak-ishak-altabev-1900-1962/?pdf=5969> adresinden erişilmiştir